

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

טי מיטפּש

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

תרגום אשכנזי צח

יט (א) ווען דער עוויגע דיין גאָטט דיא פֿעלקער אויס־ראַטטען ווירד, דערען לאַנד ער דיר אייגענען ווילל, דוא ווירסט זיא איינגענאָממען האַבען אונד אין איהרען שטעדטען אונד הייזערן וואָהנען; (ב) זאָלסט דוא דיר אין דעם לאַנדע, דאָ דער עוויגע דיין גאָטט דיר איינצונעהמען געבען ווירד, דרייא שטעדטע אויסאָנדערן. ד (ג) דיא שטראַסען צו דענ־זעלבען אין גוטען שטאַנד זעטצען, אונד דיא גרענצע דעם לאַנדעס, דאָ דיר דער עוויגע דיין גאָטט צום בעזיטצע גע־בען ווירד, (דורך דיעזע שטער־טע) אין דרייא גלייכע קרייזע

מִמְנוּ: ס יט (א) כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת־אֶרְצָם וּיְרֻשָׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעָרֵיהֶם וּבְבִתְיֵיהֶם: (ב) שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרְצָךְ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: (ג) תִּכְיֶן לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אֶרְצָךְ אֲשֶׁר יִנְחִילָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוֹם שְׂמָה כָּל־רֶצַח: (ד) וְזֶה דְבַר הַרְצָח אֲשֶׁר־יָנוֹם שְׂמָה

אבטחילען; דאס דער טאדשלעגער בעקוועם דאהין פֿלעהען מעגע. (ד) זאָ מוס אַבער דער טאדשלעגער בעשאַפֿען זיין, דער דורך זיינע פֿלוכט דאהין דאָ לעבען בע־האַל־

תרגום אונקלוס

ר ש י

יט (ג) תכין לך הדרך. מקלט מקלט היה כתוב על פרכת דרכים: ושלשת את גבול ארצך. שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור מהלך שיש ממנה עד השנייה וכן משנייה אל השלישית וכן מן השלישית עד הגבול השני של א"י: ונדמה

יט (א) ארי ישיעי יי אלהך ית עממיא די יי אלהך יחיב לך ית ארעהון ותרתינון ותיחב בקרניהון ובבתיהון: (ב) תלת קיריון תפריש לך בגו ארעה די יי אלהך יחיב לך למירחה: (ג) תתקין לך אורחא ותחלת ית תחום ארעה די יתסינג יי אלהך.

ויהי למערוק לתמן כל קטולא: (ד) ודין פתגם קטולא די יערוק לתמן ויתקים די יקטול

ב א ו ר

יט (ג) תכין לך הדרך, להיות הערים במקום שיהא דרכו מוכנת ומיושבת (הראב"ע). ושלשח את גבול ארצך, שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשיעור

ה מ ע ר

יט (א) כי יכריח, עתה יחזור אל הדינים והתחיל בדיני ערי מקלט שיש בו תיקון גדול לקבון הכללי, כי נודע הוא שנימים הקדמונים ועוד עתה בעמים הפראים זה דרכם בסל למו שאם יכה איש את רעהו ואם בזדון ואם בשגגה, כל בני משפחת הנרלח יקחו נקסמן הנולח ומשפחתו, ועי"ז יהיה חרב איש באחיו ודס נקי לרוב ישפך. והנה לא הזכיר כאן שישב הנולח

תרגום אשכנזי

האלטען זאלל, ער מוס ויי-
נען נעכסטען אומגעבראכט
האבען, אהנע פארזאן, אהנע
איהן פארהער געהאסט צו
האבען. (ה) ער געהט עטווא
מיט זיינעם נעכסטען אין דען
וואלד בייםע צו פעללען, אונד
אינדעם ער מיט דער אקסט
אין דער האנד אויסהאלט
דען בוים צו פעללען, פעהרט
דאז אויזען פאם שטיעלע אכ
אונד טריפפט דען אנדערן,
דאס ער דארטן שטירבט ;
אין זאלער קאן אין איינע

ש פ ט י ם י ט

וְחֵי אֲשֶׁר יָכָה אֶת־רֵעֵהוּ בְּבִלְי-
דַעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל
שְׁלֹשִׁים: (ה) וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת־רֵעֵהוּ
בַיַּעַר לַחֲטֹב עֵצִים וְגִדְּהָהּ יָדוֹ
בַּגְּרוֹן לְכַרֵּת הָעֵץ וְנִשַׁל הַבְּרוֹל
מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וּמַת־
דָּוָא יָנוּס אֶל־אַחַת הָעֵרִים־

האלה

אין זאלער קאן אין איינע פאן דיעזען שטערטען זיינע פלובט נעהמען אונד זין
דאז

תרגום אונקלוס

יקטול ית חבריה בלא טדעיה והוא לא
סני ליה מאחמלי ומדקדמוהי: (ה) ודי יעול
עם חבריה בחורשא למקץ אעין ותתמריג
ידיה בבדולא למקץ אעא וישתליף בדולא
מן אעא וישפח ית חבריה וימורת הוא
יעירוק לחדא מן קירווא האלן ויחקים:

דלמא

ר ש י

(ה) ונדחם ידו. כשנא להפיל הגרון על
העץ ותרגומו ותתמריג ידי לשון וגשמי' ידו
להפיל מכת הגרון על העץ כי שטמו הנקר
(ד"ה א' י"ג) תרגום יונתן ארי מרגוהי
היריא: ונשל הברול מן העץ. יש מרבתינו
אומרים נשטמו הברול מקחו ויש מהם
אומרים שישל הברול לחתיכה מן העץ
המתבקע

ב א ו ר

כשיעור מהלך שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד הגבול השני של
ארץ ישראל (רש"י). והראב"ע פי' שתחלק הארץ לשלש, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (ד) אשר
יכה, ימית וכן ת"א דיקטול, וכן בתרגום אשכנזי: מתמל שלשש, מעולם ובעל ל"הק כשיזכיר
זמן העבר בלתי מיוחד ילך לאחור עד יום השלישי: (ה) אח, כמו עס: לחטב, לכרות לגזור
כמו מחוטב עליך: ונדחה ידו, כשנא להפיל הגרון על העץ, ותרגומו ותתמריג ידיה לשון
וגשמה ידו להפיל מכת הגרון על העץ כי שטמו הנקר (שמואל ב' ו' ו'), תרגם יונתן ארי מרגוהי
תוריא. (רש"י), וכן תרגם המתרגם האשכנזי כשמרים ידו להפיל הגרון בחוקה על העץ:
ונשל, כמו ונסע, מגורת כי ישל זיתך רק זה נשל פעל עומד, ונשל גויס רבים יולא,
(הראב"ע). והראב"ע כתב, הברול הוא הגרון שקרוי ברול, כדכתיב אס קהה הברול,
שיליך הגרון חתיכת בקעת מן העץ, ולדעתו ונשל פעל יולא וענינו כך הוא ונשל הברול
מן העץ כלומר שהגרון יבקע העץ ויגזור ממנו, ואותו חלק העץ הנגזר ימלא את רעהו.
ואולם המתרגם האשכנזי תרגם כדעת הראב"ע, וכ"מ מרבתינו שאמרו נשטמו הברול מקחו:

ומצא

ה מ ע ר

הרובת צמות כהן הגדול כי זה הי' מקור לכהנים ולהם לא היה לצנות דבר פעמים כאשר זכרנו
בכמה מקומות.

ולא

האלהוהי: (ו) פן ירדף גאל הדם
 אחרי הרצה כי יחם לבבו והשיגו
 כי ירבה הדרך והכהו נפש וכו'
 אין משפט מות כי לא שגא
 הוא לו מתמול שלשום: (ז) על-
 בן אנכי מצוה לאמר שלש ערים
 תבדיל לך: (ח) ואם ירחיב יהוה
 אלהיה את גבלך כאשר נשבע
 לאבתיה ונתן לך את כל הארץ
 אשר דבר לתת לאבתיה: (ט) כי-
 תשמר את כל המצוה הזאת
 לעשתה אשר אנכי מצוה היום

ראו לעבדן רעטמען. (ו) זאנספ
 דירפטע דער בלוטראכער אין
 דער ערשטן היטצע זיינעסגע.
 מיטהם דען טאדטשלענער
 פערפאלגען, אונד ווען דער
 וועג לאנג ווארע, אויך איינ-
 האהלען אונד אומבריינגען; דא
 ער דאך דען טאד ניכט פער-
 דיענט, אינדעם ער געגען דיא
 פערואן קיינע פיינדשאפט
 פארהער געהאבט; (ז) דארום
 געבע איך דיר דען בעפעהל:
 דוא זאלכט דיר דרייא
 שטערטע אויסוואנדערן. (ח) ווען
 דער עוויגע דיין גאטט דיינע
 גרענצע ערווייטערט, וויא ער
 דיינען פאטערן צונגעשווארען,
 אונד גיבט דיר דאן גאנצע
 לאנד איין, דאן ער דיינען
 פאטערן צו געבען פערשפרא-
 לאהבה

ען: (ט) ווען דוא נעמליך דאן געבאט גענויא בעאבאכטעסט, דאן איך דיר יעטצט געבע,
 דען

תרגום אונקלוס

ר ש י

(ו) דילמא ירוף גאל דמא בתר קטולא
 ארי יחם לביה וידבקניה ארי תכגי אורחא
 ויקטליניה נפש וליה לית חובת דין דקמול
 ארי לא סגי הוא ליה מאתמלי ומדקדמוהי:
 (ז) על בן אנא מפקיד לך למיקר הלח קירוי תפריש לך: (ח) ואם יפתי יי אלקה ית
 תחומך פמא די קנייס לאבקהך ויתן לך ית כל ארעא די מליל למתן לאבקהך:
 (ט) ארי תמר ית כל תפקידתא דא למעבדה די אנא מפקיד לך יקמא דין למרחם ית

המתנקע והיא נחזה והרגה: (ו) פן
 ירדוף גאל הדם. לכך אני אומר להכין
 לך דרך וערי מקלט רבים: (ח) ואם
 ירחיב כאשר נשבע לתת לך ארץ קני
 וקניזי וקדמוני:
 (ט) ויספת

ב א ו ר

ומצא, הכרזל שנשטט: (ו) גאל הדם, כל גואל תובע מחבירו דבר שיש לו זכות עליו. אם
 יגאלך טוב יגאל (רות ג' י"ג), אם יתבע ממך היבוס והאישות בזכות שיש לו עליך לפי זאת
 היית נשואה לאחד ממספחתו. או דדו או בן דדו יגאלנו, בזכות שיש לו עליו, לפי שהיה
 אמספחתו הוא תובע אותו ממך, ולכן לא נאמר אם איש אחר יגאלנו כי אין לאחד זכות עליו
 יותר ממך. וכן כאן קרובו של הרוג תובע את דמו מיד ההורג בזכות שהיה לו עליו יותר
 מזולתו: והכהו נפש, דרך קלרה והכהו מכת נפש במקום שתלא נפשו. (הראב"ן): (ח) ואם
 ירחיב ה' אלהיך, כאשר נשבע לתת לך ארץ קני קניזי וקדמוני, (רש"י), חן משכנה עממים
 שה צטיח

לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת
 בְּדַרְכָיו כָּל־הַיָּמִים וַיִּסְפֹּת לָךְ
 עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ
 הָאֵלֶּה: (י) וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי
 בְּקֶרֶב אֲרֶצֶךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהִירָה עֲלֶיךָ
 דָּמִים: פ

דען עויגען דיינען גאָטט צו ליב
 בען אונד יעדערצייט אין זיינען
 וועגען צו וואַנדעלן; זאָ זאָלסט
 דואַ נאָך דרייאַ שטערטע צו
 דיעזען דרייען הינצוטהון;
 (י) דאָמיט אין דעם לאַנדע,
 וועלכעס דער עויגע דין גאָטט
 דיר צום ערבנוטע גיבט,
 קיין אונשולדיגעס בלוט פֿער-
 גאָסען ווערדע, אונד דאָ
 דורך בלוטשולד אויף דך
 קאָממע. (יא) טרעגט אַבער
 יעמאָנד האַס ווידער זיינען
 נעכטען, לויערט איהם אויף,
 פֿעללט איבער איהן הער,
 אונד ברינגט איהן אום, אונד
 פֿליעהעט אין איינע דיעזער
 שטערטע; (יב) זאָ זאָללען דיא
 עלטעסטען זיינער שטאַרט הינשיקען, איהן פֿאָן דאָ אַכהאַהלען לאַססען, אונד
 דעם

(יא) וְכִי־יְהִי אִישׁ שֵׁנָא לְרַעְהוּ
 וְאַרְבַּ לּוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכְהוּ נַפְשׁ
 וּמַתּ וְנָס אֶל־אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה:
 (יב) וְשָׁלְחוּ וְקָנִי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ

משם
 אונד דעם

ר ש י

תרגום אונקלוס

אַלְהָךְ וּלְמִסְכָּךְ בְּאוֹרְחֵךְ וְתִקְנֵן קַדְמוּהֵי כָל
 יוֹמֵיךָ וְתוֹסִיף לָךְ עוֹד תְּלַת קִירוֹן עַל
 תְּלַת אַלְיִן: (י) וְלֹא יִשְׁתַּפֵּיךְ דָּם זָפְאֵי בְּגוֹ
 אֲרֶעֶךָ דִּי יֵי אַלְהָךְ יְהִיב לָךְ אַחְסָנָא וְיְהִי
 עָלְךָ חוֹבַת דִּין דְּקַטּוֹל: (יא) וְאַרְיִ יְהִי גְבַר
 קָנִי לְחִבְרִיָּה וַיִּכְמֵן לִיָּה וַיִּקּוּם עֲלוּהֵי
 וַיִּקְטְלִינֵיהּ גַּבְשׁ וַיִּמּוֹת וַיַּעְרוֹק לְחִדָּא מִן
 קַרְנֵיָא דְהָאֲלִיִן: (יב) וַיִּשְׁלַחוּן סְבִי קַרְתִּיָּה
 וַיִּדְבְּרוּן

(ט) ויספת לך עוד שלש. הרי תשע שלש
 שבעבר הירדן ושלש שצארכן כנען ושלש לעתי
 לבא: (יא) וכי יהיה איש שונא לרעהו.
 על ידי שנאחו הוא בא לידי וארב לו
 מבאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו
 לעבור על מצוה חמורה לפי שעבר על לא
 תשנא סופו לבא לידי שפיכות דמים לכך
 נאמר כי יהיה איש שונא לרעהו וגו'
 שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארב
 לרעהו והכהו נפש:
 לא

ב א ו ר

שהבטיח לתת להם מיד כנזאם אל הארץ: (י) דם נקי, דם של נקי: דמים, תביעת דמים,
 וכן תרגם אונקלוס ומתרגם אשכנזי: (יא) וכי יהיה איש שנא לרעהו, על ידי שנאחו הוא
 בא לידי וארב לו, מבאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה, לפי
 שעבר

ה מ ע מ ר

(י) ולא ישפך, לא לבד דם הרולח בשגגה, אבל גם דם קרוביו ומשפחתו, וכן אנשי משפחת
 הנלכח כאשר בארנו.

מִשֵּׁם וְנָתַנּוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם
וּמָת: (יג) לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עָלָיו
וּבְעֵרְתָּ דַם הַנֶּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב
קָד: שְׂשִׁי (יד) לֹא
תִסְיֹג גְּבוּל רַעְךָ אֲשֶׁר גְּבָלוּ

דעם בלוטראַכער אין דיא הענע
דע ליעפֿערן. (יג) דוא מוסט
זיינער ניכט שאַנען, זאָנדערן
ישׂראל פֿאַן פֿערניסונג אונע
שולדיגעס בלוטעס רייניגען,
זאָ ווירד עם דיר וואָהל געע
הען. (יד) אין דעם ערבנוטע,
דאָ דוא אין דעם לאַנדע
וועלכעס דער עוויגע דיין

ראשיניש

גאטט

ר ש י

תרגום אונקלוס

וּדְבָרוֹן יִתִּיה מִתַּמָּן וַיִּמְסְרוֹן יִתִּיה בְּיַד גֹּאֵל
דְּמָא וַיִּמּוּרַת: (יג) לֹא תַחֲוֹם עֵינֶךָ עָלָוּהִי
וּתְפַלִּי אֲשֶׁרִי דַם זַכָּאִי מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּיטֵב לָךְ:
(יד) לֹא תִשְׁנִי תַחֲוּמָא דְתַחְבְּרָךְ דִּי רַתְחִימוֹ

(יג) לא תחוס עיניך. שלא תאמר הראשון
בכר נהרג מה אנו הורגים את זה ונמלאו
שני ישראל הרוגים: (יד) לא תסיג גבול.
לשון נסוגו אחור (ישעיה מ"ד) כשמחזיר
סימן חלוקת הקרק' לאחור לתוך שדה חבירו
למען הרחיב את שלו והלא בכר נאמר לא
תגזול

קדמאי

ב א ו ר

שעבר על לא תשוא סופו לבוא לידי שפיות דמים. (רש"י): (יב) ונתנו אהו ביד גאל הדם,
בכר נאמרנו בפ' ואלה מסעי שפסות הכתוב כמו שאמרו רז"ל בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד
גולה, כי כל עוד שלא הורגלו בני אדם להיות כל זכותם ודיניהם מסור ביד ז"ל, היו הקרובים
וגואלי הנרצח רודפים אחרי הרולח ותובעים ממנו את דם הנהרג, וכן הדבר נהוג בכל האומות
הקדומות, אשר שמענו את שמעם, ויכלאו מזה תקלות רבות ושפיות דם נקי, כי גואל הדם
בחסד לבנו על מיתת קרובו לא יתן על לב להבחין בין שוגג למזיד, לכן כותה התורה להטיל
את הרולח מיד גואל הדם, טרם עמדו למשפט, להכין ערי מקלט, והיה כל מכה נפש בין שוגג
בין מזיד ינוס שמה וינלל, אחרי כן ישלחו ב"ד ויקחו אותו משמה להעמידו למשפט, וישפטו בין
הרולח והגואל, ואם ימלאו שבטגה הרג, ישיבו אותו אל עיר מקלטו, ואם במזיד רצח, ימסרו
אותו ביד הגואל, והוא ינקום את נקמתו ממנו, כן משמע מפסות הכתובים בפרשה ההיא,
וזהו מה שאמר הכתוב במקום הזה ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת, שהגואל ימיתנו, כאשר
כפל סג גואל הדם הוא ימית את הרולח (במדבר ל"ה י"ט ב'), כן היה הדבר בתחלה; ואולם
אחרי כן ראו שטוב להם למסור כל דיני מיתה וגאולת הדם ביד השופטים, ונתנו בני אדם
מעבור לרוחם, לבלתי שלוח ידם במכה נפש, טרם יבררו ב"ד השוגג הוא אם מזיד? ולא הולך
עוד ההורג לגלות מיד, כי גואל הדם שמר לו את הדבר, עד עמדו למשפט, ומיד כשהרג
לקחוהו בית דין ושפטוהו, ואם בשוגג הרג שלחוהו אל אחת מערי מקלט וחיו, ואם מזיד היה,
בית דין ימיתוהו. ולזה דקדקו רבותינו ז"ל לומר, בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד גולה: (יג) לא
תחוס עינך עליו, שלא תאמר הראשון בכר נהרג, למה אנו הורגין את זה, ונמלא שני ישראל
הרוגים? (ספרי): דם הנקי, שפיות דם הנקי, וכן ת"א. ולפ"ז נקי הוא תואר לדם,
ואולם בעבור שלא אמר הדם הנקי, משמע שהגואל סמוך, דם של נקי, ויהיה עשם דם בענין
והי' עליך דמים, שפי' תביעת או חוב דמים, אף כאן פי' חובת דם של נקי הנהרג: (יד) לא
תסיג, כמו נסוגו אחור, ממשיך את המיכלר אחור להרחיב את שדהו מכמות שגבלו אותו ראשונים,
רש"י

ה מ ע מ ר

(יד) לא תסיג, כתב הראב"ע ונסמכה פרשה זו כי הסגת גבול מביא לידי ריב ומכות ורלוחה,
וגם למנוה הזאת לא הי' מן הנורך להזכיר מקודם, וכבר אמרו רז"ל שכל לאו דלאו תסיג עובר

אף

באטט דיר איינצונעהמען גיבט,
בעזיטצען ווירסט, זאללסט
דוא דיא גרענצען דיינעם
נאכבארס, דיא פאן דען אל-
טען געצאגען ווארדען, ניכט
פאן דער שטעללע ריקען.
(טו) איין איינציגער צייגע זאלל
ניכט גלטיג זיין ווידער איין
גע פערואן, דאז פערברעכען
אדער דיא זינדע מאג זיין
פאן וועלכער ארט מאן וואל-
לע: דורך דיא אויסזאגע
צווייער אדער דרייער צייגען
מוס דיא זאכע בעקרעכטיג

ראשנים בנחלתך אשר תנחל
בארץ אשר יהיה אלהיה נתן לך
לרשתה: ם (טו) לא-
יקום עד אחד באיש לכל-עון
ולכל-חטאת בכל-המא אשר
יחטא על-פי שני עדים או על-
פי שלשה-עדים יקום דבר:
(טו) כי-יקום עד-המס באיש
לענוח

געט ווערדען. (טו) ווען איין פאלשער צייגע ווידער יעמאנד אויפגעקאממען, אוהן איין

ר ש י

חרגום אונקלוס

תגול מה"ל לא תסיג למד על העוקר
תחוס חברו שנוכר בשני לאוין יכול חף
בחובה לארץ כן תלמוד לומר בנחלתך אשר
תנחל וגומר בארץ ישראל עובר בשני לאוין
בחובה לארץ אינו עובר אלא משום לא
תגול: (טו) עד אחד. זה בנה אב כל עד
שבתורה שנים אלא אם כן פרט לך בו
אחד: לכל עון ולכל חטאת. להיות חברו
נענש על עדותו לא עונש גוף ולא עונש
ממון אבל קס הוא לשנועה. אמר לחברו
אין לי מנה שהלויתך אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו חייב להשבע לו: על פי
שני עדים. ולא שיכתבו עדותן באגרת וישלחו לב"ד ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים:
לענות (טז)

קדמאי באחסנתך די תחסן בארעא די יי
אלהך יהיב לך למירתה: (טו) לא יקום
סהיד חד בגבר לכל עון ולכל חובין בכל
חט די יחטי על מימר חרין סהדין או על
מימר תלחא סהדין יתקיים פתגמא: (טז) ארי
יקום סהיד שקר בגבר לאסקדא ביה סמיא:
ויקמון
על פי

ב א ו ר

(רש"י ורשב"ם): בנחלתך אשר תנחל בארץ, הסגת גבול חף בחון לארץ אסור אלא שדבר הכתוב
בהווה לפי שהם באים לרשת ארץ ישראל: (טו) לא יקום עד אחד, לא יהיו דבריו קיימים
שיחרטו דין על ידם, לכל עון ולכל חטאת, להיות חבירו נענש על עדותו, לא עונש גוף, ולא
עונש ממון, אבל קס הוא לשנועה (ספרי): על פי, ולא שיכתבו עדותן, ולא שיעמוד תורגמן
בין העדים והדיינים (גיטין ע"א): (טו) עד חמס, על שם סופו:

שני

ה מ ע ר

אך בא"י אולם בח"ל עובר רק על לא תגול: והחכם המנאר באר נגד דעתם עיין בדבריו.
(טו) לא יקום, אחרי שהזכיר עניני הרחוקה זכר דיני עידי שקר כי אך באמת יכון כסא
המשפט ועדי שוח יהרסו הנלחת האומה עד היסוד כנודע, והקדים שהעדות לכל דבר לא
מתקיים כ"א בשנים כי לעיל (י"ז ו') אמר אך לא יומת על פי עד אחד ועתה הוסיף לכל
עון ולכל חטאת:

תרגום אשכנזי קא

נער איבערטרעטונג צו בעשול= דיגען; (יז) זאָ זאללען ביידע מעננער, דיא דען רעכטס= שטרייט האבען, פֿאַר דעם עווי= גען שטעהען, נעמליך פֿאַר דען פריעסערן אונד ריכט= טערן, דיא אלסראַן זיין ווער= דען. (יח) דיא ריכטער זאָל= לען גענויא אונטערזוכען, ווען דער צייגע פֿאַלש אויסגעוואַגט אונד ווידער דינען ברודער פֿאַלשעם צייגנים געגעבען; (יט) זאָ זאללט איהר איהם טהון, וואָס ער זיינעם ברודער

לענות בו סרה: (יז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יהוה לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: (יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באהיו: (יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאהיו ובערת הרע

מקרבך

צו טהון, דען אנשלאַג געהאַכט, אונד דען בעוועוויכט אויס אייך וועגשאַפּפען

דאָ

ר ש י

תרגום אונקלוס

(טו) לענות בו סרה. דבר שאינו שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת כילד שאמרו להם והלא עמנו היית' אותו היו במקום פלוני: (יז) ועמדו שני האנשים. בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדו' בנשים ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד: אשר להם הריב. אלו בלי הדין: לפני ה'. יהי דומה להם כאלו עומדין לפני המקום שנאמר בקרב אלהי' ישפט (תהלים פ"ג):

(יח) ויקימוני תרין גברין די להון דינא קדם יי קדם בהניא ודינאי די יהון ביומיא האיננין: (יח) ויתבעון דינאי יאות והא סהיד שקרא סהדא שקרא אסיהיד באהויה: (יט) ותעבדון ליה כמא דחשיב למעבד לאהויה ותפלי

עביד

אשר יהיו צימים ההם. יפתח בדורו כשמואל בדורו לריך אתה לנהוג בו כבוד: (יח) ודרשו השופטי' היטב. על פי המזימין אותם שבודקים וחוקרים את הנאים להזימ' בדריש' ובחקירה: והנה עד שקר. כל מקום שנאמר עד בשנים הכתוב מדבר: (יט) כאשר זמם. ולא כאשר עשה מבאן אמרו הרגו אין והרגין: לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו למד על זוממי בת כהן נשואה שאין צריפה אלא נפיתת הבעל שהוא בחנק שנאמר באש תשרף (ויקרא כ"ח) היא ולא נבעלה לכך נאמר כאן לאחיו כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר זמם לעשות לאחותו אבל בכל שאר

מיתות

ב א ו ר

(יז) שני האנשים, כמשמעו אשר להם הריב, ונדרשה בעדים הכתוב מדבר: (יח) עד שקר העד, העד כמות שהוא, דהיינו עד שקר: שקר ענה באהיו, לא די שהעיד שקר אלא שהעיד שקר באחיו: (יט) זמם, השב בלבו. ואמרו רז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה, מבאן אמרו הרגו אינן והרגין (מכות ט'), ועקר הדבר לפי שעדים זוממין מדוש הוא, ואין לך בו אלא מה שזדשה התורה בפירוש, כאשר זמם, ואין לך לדון בק"ו שיהרגו אם עשו, כי אולי לא נתן לכפרה. והמפרשים נחנו טעם לדבר, לפי שהמשפט לחלוקה הוא, ואין האוי לחשוב שמה שעשה צ"ד אחרי החקירה והדרישה, הי' בטעות, לבד מהחזק הגדול והקלקול שיכל מזה לבללות האומה, שיאמרו כל העם שצ"ד הרג שלא כדין ושפך דם נקי, אבל ראוי לחשוב שאותו שמת היה ראוי לאותו מיתה, והעדים שהעידו עליו לדקו בדבריהם, כי מאי חזית דסמכית אחני, סמוך אחני. אבל כאשר יכרגו הזוממין לעשות, ויכריזו עליהם שהם מומתיק על שנקשו להטעות את השופטים, יראה בזה חריפות הדיינים להוסיף דין אמת לאמתו, ויהיה אורחם

על

מִקְרָבָה: (כ) וְהַנְּשֹׂאִים יִשְׁמְעוּ
 וַיִּרְאוּ וְלֹא יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד
 כַּדְּבַר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבָּה: (כא) וְלֹא
 תַחֲוֹם עֵינֶיךָ נַפְשׁ בְּנַפְשׁ עֵין
 בְּעֵין שׁוֹן בְּשׁוֹן יָד בְּיָד רֶגֶל
 בְּרֶגֶל: ס כ (א) כִּי-
 תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל-אִיְבֹהֶיךָ וַרְאִיתָ

(כ) דאמיט דיא איבריגען עם
 הערען, זיך פֿירכטען, אונד
 ניכט מעהר דערגלייכען בעזע
 דינגע פֿאַרנעהמען מעגען בייא
 דיר. (כא) דוא מוסט ניכט
 פֿערשאַנען; דען לעבען גע-
 הערט פֿיר לעבען, אויגע פֿיר
 אויגע, צאהן פֿיר צאהן, האַנד
 פֿיר האַנד, פֿוס פֿיר פֿוס.
 כ (א) ווען דוא געגען דייע
 פֿיינדע צו פֿעלדע ציע-
 העסט, אונד זיעהעסט ראָם
 אונד

סוס

תרגום אונקלוס

ר ש י

עֶבֶד רְבִישׁ מִבֵּינָה: (כ) וְדִישְׁתָּאֲרוֹן יִשְׁמְעוֹן
 וַיִּדְחֲלוּן וְלֹא יוֹסְפוּן לְמַעַבְד עוֹד בְּפִתְחָמָא
 בִישָׂא הַדִּין בֵּינָה: (כא) וְלֹא תַחֲוֹם עֵינֶיךָ
 נַפְשָׂא חֲלָף נַפְשָׂא עֵינָא חֲלָף עֵינָא שִׁנְאָ
 חֲלָף שִׁנְאָ יָדָא חֲלָף יָדָא רֵיגְלָא חֲלָף רֵיגְלָא:
 כ (א) אַרְי תְּפוֹק לְאַחָא קָרְבָּא עַל בְּעַלְי

מיתות השוא הכתוב אשה לאיש וזוממי אשה
 נהרגין זוממי איש כגון שהעידוה שהרגה
 את הנפש שהללה את השבת נהרגין
 במיתתה שלא מיעט כאן אחותו אלא
 במקום שיש לקיים בהם הומה במיתת
 הבעל: (כ) ישמעו ויראו. מכאן שריכין
 הכרזה איש פלוני ופלוני נהרגין על
 שהזמו בבית דין: (כא) עין בעין. ממון
 וכן שן בשן וגומר:

דבבך

כ (א) כי תלח למלחמה. סמך הכתוב

יציאת מלחמה לכאן לומר לך שאין מחוסר אבר יולא למלחמה. דבר אחר לומר לך אם עשית
 משפט לדק אתה מוכנסת שם תלח למלחמה אתה נולכת וכן דוד הוא אומר עשיתי משפט
 ולדק כל תנוחתי לעושקי (תהלים קי"ט): על אויביך. יהיו בעיניך כאויבים אל תרחם
 עליהם

ב א ו ר

על פני כל העם, למען לא יוסיפו לעשות וגו' (ר' חסדאי ור"א"ב): (כא) ולא תחום, אל תאמר
 כיון שלא ילחא עדותם אל הפועל, למה יעשו? אל תעשה כן: נפש בנפש, אם זמם להרגו כרוכה,
 יומת: עין בעין וגו', אם רצה לקייבו ממון, לשלם דמי האבר, ככה יתחייב גם הוא, וה"ה
 בדיני ממונות:

בקרבכם

ה מ ע מ ר

כ (א) כי תצא למלחמה, אחרי שדבר משפטי הדינים והעדים וזכר קלת הדינים הראשים,
 הזכיר עתה המכות המוטלות על הבור והם השופטים וראשי העם כאשר כתב הרא"ה,
 והתחיל במלות משוח מלחמה מפני מעלת הכהונה. והנה נתחדש עתה זכרון המלכה הזאת
 שלפי הנראה לא הי' במדבר משוח מלחמה, כי מה יהי' פקודתו? אם להרהיב עוז בנפשו
 להנטיחם שה' הולך עמהם הלא עין בעין נראה אליהם ה' בעמוד ענן הולך לפניהם, וגם
 משה עבד ה' בראשם, וכל מלחמותם היו ע"פ ה', ואם להחזיר המופרשים כאן מן המערכה,
 זה אך במלחמת רשות ובמדבר לא הי' רק מלחמת מלכה, ומה שלא הזכירו חז"ל המלכה הזאת
 עם שלש מלות שנלעוו ישראל בניסתן לארץ (סנהדרין דף כ'), אף שגם זו חובת הבור כי
 לא זכר אך המלות התלויות זו בזו לבגזתם כסדר כמו שפי' רש"י שם, אף לא היתה מלות
 משוח